

Az állami erdőgazdálkodás átalakulása

Előadás a „30 évesek az erdőgazdaságok” rendezvényhez

„Nagy tisztelettel üdvözlöm Zambó Péter államtitkár urat, Kiss László urat, az OEE elnökét, prof. dr. Fábrián Attila Gábor urat, a Soproni Egyetem rektorát, dr. Borovics Attila urat, az ERTI főigazgatóját, minden kedves erdész kollégát, barátot, és nagyon köszönöm a meghívást. Igen sajnálom, hogy személyesen nem tudok részt venni ezen a szép ünnepségen.

Sem a terjedelem, sem ennek az előadásnak a megírására rendelkezésre álló idő nem teszi lehetővé, hogy tudományos igényű erdészettörténetet írjak. Csak arra vállalkozom, hogy a birtokomban lévő porosodó levelek, jegyzőkönyvek, a szakmai nyilvánosság előtt elhangzott előadások, korabeli újságcikkek és más iratok között böngészve, felidézsem ezt az izgalmas időszakot. A padlásról előszedett dossziék címeit használok vezérfonalnak, és ebbe a logikába rendezem a mondanivalómat. Időrendben a legkorábbival kezdem.

Az MDF Erdészeti és Vadgazdálkodási Szakértői Kollégium szerepe az átalakulásban

A Magyar Demokrata Fórum felkérésére Király László professzor vezetésével már 1989 tavaszától készültek szakmai állásfoglalások az erdészettel és vadgazdálkodással kapcsolatban. 1989 őszén létrejött az ún. szakértői kollégium, amelynek a választások előtt már 59 tagja volt.

Az erdésztszadalom sok kiváló és elismert szakembere a kezdetektől igyekezett a szakmát foglalkoztató legfontosabb problémákat érthetővé tenni a politikuskok számára, valamint elérni, hogy a választási és később a kormányprogramban ezek megjelenjenek. Számtalan tanulmány, állásfoglalás, előadás, véleményezés született. Csak elismeréssel lehet adózni a sok lelkes, okos, önzetlen szándéknak, amely ezekből az írásokból sugárzik.

A sok befektetett munka, tudás és energia azonban nem hozta azt az eredményt, amit az 1993 őszére a már 75 főre nőtt tagság szeretett volna elérni. Noha a Kollégium szakmai programját az MDF Országos Elnöksége elfogadta, a végrehajtásból szinte semmi nem valósult meg. Nem csak a mi szakmai közösségünk, hanem az MDF legtöbb műszaki és gazdasági kollégiumának szakértői is csalódással tapasztalták, hogy a pártpolitika nem a szakmapolitikákra építi a programjait, és a gyakorlati végrehajtásban azt figyelmen kívül hagyja. Lehet, hogy a konkrét kormányzati döntésekben nem köszöntek vissza a szakmai javaslatok, de – ha küzdelmek árán is – a végrehajtásban érvényesíteni lehetett a legfontosabb elveket.

A tulajdoni szerkezet átalakulása, az állami erdők kezelése

Az 1990-ben megalakult MDF kormányban a földművelési tárca és így az erdészet is a Független Kisgazda- és Polgári Párthoz (FKGP) került. A programjuknak megfelelően a legfontosabb politikai kérdés számukra a termőföld reprivatizációja, illetve a politikai alkuk után elfogadott részleges termőföldkárptólás volt. Ez a téma ugyan érintette az erdőket és így az erdőgazdálkodást is, de az erdész szakma jelentős részét leginkább foglalkoztató erdészpolitikai kérdés, az állami erdők ügye nem tartozott a minisztérium prioritásai közé.

Az FM Erdészeti Hivatalban 1991-től készültek a vitaanyagok és előterjesztés-tervezetek az egységes államerdészeti szervezet létrehozása ügyében. Az MDF Szakmai Kollégiuma és az OEE is kezdetektől részt vett a munkában. Még 1992 októberében is készült az Erdészeti Hivatalban olyan előterjesztés, amely ezt a koncepciót tartalmazta. A javaslat azonban már tárcaközi egyeztetésre sem jutott tovább, mivel augusztus 28-tól már törvény, illetve kormányrendelet írta elő az erdőgazdasági vállalatok részvénytársassággá történő átalakítását. Erre a kormányrendelet határidőt is szabott. Vagyis a többi állami vállalattal együtt az erdőgazdaságok átalakítására is az általános megoldás vonatkozott, kizárva a költségvetési finanszírozás vagy egyedi törvényi szabályozás lehetőségét.

A jó hír az volt, hogy a törvény az erdőgazdaságokat a részben vagy teljesen állami tulajdonban maradó gazdálkodó szervezetek közé sorolta, vagyis a teljes privatizáció és így az Állami Vagyonügynökség hatásköre alól „kimenekítette” a 22 állami erdőgazdaságot. A 19 cég, az ERDÉRT, valamint a Faipari Kutató Intézet az újonnan megalakult Állami Vagyonkezelő Rt. tulajdonosi körébe került. Három erdőgazdaság tulajdonosi jogát a Honvédelmi Minisztérium gyakorolhatta.

A szakma megosztottan reagált a fejleményekre. Az államigazgatási felügyelet alá vonás az ÁVÜ közreműködésével

már korábban, megkezdődött. A Vállalati Tanácsok által választott igazgatók közül többet leváltottak, és helyükre privatizációs biztosokat neveztek ki. Ez bizonytalanságot, ideiglenességet jelentett az erdőgazdaságok számára. Ezért a felső vezetés megnyugvással fogadta, hogy szabályozott körülmények között és a korábbi területi hatáskörben, önállóan működhetnek tovább a cégek.

Az akkoriban gyakran „tisztkarnak” nevezett erdészvezetők közül azonban sokan reménykedtek az egységes államerdészet létrejöttében. Sokan a tapasztalataik alapján tartottak egy olyan érdekeltségi környezettől, amelyben a rövidtávú profitcélok az erdő túlhasználatához, a felújítások elhanyagolásához vezetnek. Ezért a költségvetés – remélt – biztonságát tartották a legjobb megoldásnak. Az nem volt köztudott, hogy egy kormányhatározat már 1992 februárjában kimondta: az új szervezet kialakítására új költségvetési forrás nem igényelhető.

A hatóságoknál, az erdőtervezésben, a kutatásban dolgozó kollégák között is elterjedt az aggodalom, hogy a részvénytársasági forma nyereségérdekeltsége az erdők lerablására fogja ösztönözni a menedzsmentet. Az erdészeti dolgozók között pedig az a részben megalapozott félelem terjedt el, hogy a gazdasági hatékonyság a létszám jelentős csökkentését vonja maga után.

Az erdőgazdálkodási tevékenységgel integrált fafeldolgozás szerepét illetően is megosztott volt a szakma. Az álláspontokat az határozta meg, hogy milyen műszaki színvonalon állt az üzem, milyenek voltak a piaci lehetőségei, és a faipari tevékenység rövid távon előnyt vagy hátrányt jelent-e az erdőkezelésre. A kincstári erdőkezelés hívei határozottan a faipar leválása mellett érveltek.

1993. február 24-ére összehívták az I. Országos Erdészgyűlést. A meghívott szónok *Antall József* miniszterelnök volt, aki világos és határozott állásfoglalásával lehűtötte az egységes államerdészeti szervezet létrehozására, a kivételes törvényi keretek megteremtésére vonatkozó reményeket. Ennek ellenére a gyűlés résztvevői ajánlásokat fogadtak el, és elítélték az ÁV Rt.-n belüli átalakulás megkezdését.

Az aggodókat az sem nyugtatta meg, hogy a kezelt erdők magánosítására sem az ÁV Rt., sem az erdőgazdaságok nem kaptak törvényi felhatalmazást. Az állami erdő ugyan ideiglenesen – a kincstári törvény megszületéséig – az ÁV Rt. felhalmozott vagyonába tartozott, és mint tartósan állami tulajdonban maradó vagyon kikerült az ÁVÜ hatásköréből.

A tapasztaltak és a gyakorlati tapasztalatok alapján lassan megkezdődött az általános szemléletváltás az új rendszert illetően.

Az erdőgazdasági részvénytársaságok megalakulása

Az egységes államerdészet támogatói egy ideig még lobbiztak a részvénytársasággá való átalakítás késleltetése érdekében, de az erdőgazdaságok átalakítása elkezdődött, és 1994-ben be is fejeződött. Az ÁV Rt. a megalakulása után rövid időn belül egyértelművé tette, hogy az erdőgazdaságok társasággá alakításával elsősorban a vagyonkezelésnek azokat a jogi és pénzügyi feltételeit fogja megteremteni, amelyek a polgári és a piaci gazdasági körülmények között szükségesek.

Az erdő és a termőföld kivételével a társaságok tulajdonjogot szereztek a korábbi kezelői jog helyett. A vagyonértékelést követően az erdőkezeléshez nélkülözhetetlen vagyontárgyak a törzstőkébe, a privatizálható elemek a tőketartalékba kerültek. Ezzel az ÁV Rt. deklarálta, hogy csak az erdőkezeléshez közvetlenül nem szükséges vagyonelemek

értékesítésére van mód. A megalakult részvénytársaságok csak akkor kaphattak engedélyt a tőketartalékba helyezett faipari üzemek, műszaki bázisok, belterületi ingatlanok és lakások értékesítésére, ha reorganizációs okból volt erre szükség. Ezt nevezték decentralizált privatizációnak.

A vagyonértékelés és a tőkeszerkezet kialakítása mellett az átalakulás lényeges lépése volt az Alapító Okiratok elkészítése. Ezeket a dokumentumokat a cégek készítették elő az ÁV Rt. Erdészeti Portfólió, a könyvvizsgáló és a jogi osztály irányítása mellett.

Az alapítás fontos része volt az igazgatóságnak, a felügyelőbizottság tagjainak és az Rt. könyvvizsgálójának kiválasztása. A személyeket az Erdészeti Hivatallal és az ÁV Rt. által megerősített vagy kinevezett első számú vezetővel egyeztetve az Erdészeti portfólió terjesztette elő, és az ÁV Rt. Igazgatósága hagyta jóvá az Alapító Okiratban.

Az Igazgatóságokba az erdőmérnök vezérigazgatók mellett a gazdasági igazgatók kerültek be belső tagként. A külső tagok között a tudományos élet, az egyetem és az FM elismert erdész szakemberei kaptak helyet. A felügyelőbizottság külsős tagjai közé az Erdőfelügyelet és a természetvédelem vezető személyeit kértük fel. Az 1992–93. években csak néhány olyan szakmán kívüli tag került be a tisztségviselők közé, akiket a vezérigazgató külön kért. Vagyis az ÁV Rt. vezetése – ha volt is ilyen – elhárította a külső politikai megrendeléseket. Ez a helyzet az 1994. év elejéig tartott.

Az erdőgazdasági társaságok gyorsan reagáltak a változásokra. Az „új” tulajdonos megjelenése némi korlátozást jelentett a korábbi rendszerhez képest, ugyanakkor biztosította az innovatív szerelkés szabadságát. Megtanulták a Társasági törvény szerinti szabályokat, amit az ÁV Rt. a vagyonkezelői feladat ellátása során messzemenőkéig megkövetelt és be is tartott. A törvényben leírt tulajdonosi jogok gyakorlásán túl a vagyonkezelő nem szólt bele a cégek munkájába. Így az erdőgazdasági társaságok a lehetőségeiknek és a képességeiknek megfelelően önállóan alakíthatták ki a piaci körülményekhez illő működésüket és megjelenésük arculatát.

Zárszó

1984. márciustól 2002. októberig dolgoztam az erdész szakmában különböző munkakörökben. 18 év nem túl hosszú idő, ráadásul az utolsó 7 évet már nem főállásban, csak tisztségviselőként, két erdőgazdasági Rt.-ben. Mégsem tartom magam partvonalon kívülinek, mert erdész barátaimmal a kapcsolat töretlen, tagja vagyok az Egyesületnek, olvasom az Erdészeti Lapokat, mindig érdeklődve követem a szakmáról szóló híreket.

De már nagyon hosszú ideje csak a partról figyelem a szakmát. És úgy látom – kívülről –, hogy békés, nyugalmas, csendes a folyó, nincs nagy áradás, nem fenyeget jégzajlás. Zöldebb lett a víz színe, igaz, de ez nem baj. Kevesebb rönköt úszatnak manapság, és több a madárhang. Persze minden csak képletesen értendő.

Ami feltűnik nekem, hogy nagyon sokan állnak a parton, akik velem együtt barátsággal, kíváncsisággal és értőn nézik a „folyót”. Igen, sokkal vonzóbb ez a kép a laikusok számára, mint ahogyan még 15–20 évvel ezelőtt tekintettek az erdésekre. A partról nézve a legnagyobb változás, fejlődés a közönségkapcsolat, a PR terén látszik. Lehet, hogy ezért is látom idillibbnek a képet, mint ami a valóság? Döntsék el azok, akik most „küzdnek az árral”.

Szabados János